

V. Yevtukh, O. Yevtukh. Some Aspects Ethnic Dimension of Social Processes in Ukrainian Space.

The article deals with the questions of an influence of ethnic factor upon the social processes in Ukrainian society. These questions are: peculiarities of the ethnic composition of Ukraine's population, its dynamics in the years of Independence, impact of different components of socio-economic life on civic-political orientations of ethnophors, the state of interethnic communication, level of tolerance. The intention is drawn to transformation of identities of Ukraine's population in structuring of contemporary social processes.

Keywords: *ethnic factor, identities, interethnic communication, social processes.*

УДК 316.7

В. І. Крячко

**ЕКСПЛІКАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ СИГНІФІКАТИВНОГО ПОЛЯ
КАТОЛИЦИЗМУ У СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ:
ЕТНОРЕЛІГІЙНИЙ РАКУРС**

У статті здійснюється спроба експлікації опціональних елементів сигніфікативного поля католицизму у соціальному просторі в етнорелігійному ракурсі. Проаналізовано частину сучасних наукових та інформаційних ресурсів, які пов'язані із символічними позначкосистемами католицизму, різних етнічностей та релігій, а також наведено конкретні приклади можливих асоціативних зв'язків між католицькою сигніфікативною системою та етнічними маркерами окремих етносоціальних спільнот і релігійних систем.

Ключові слова: *етнічне, етнічність, знак, католицизм, маркер, познака, релігія, сигніфікативне поле, символ, система, соціальний простір.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження даної проблематики пов'язана із проєвропейським вектором інтеграції України як поліетнічного та мультирелігійного етносоціального організму, що, в свою чергу пов'язано із опціональним (можливим) збільшенням імпаکتивності (впливовості) концепто-доктринального (ідейного), сигніфікативного (символьно-знакового) та етнорелігійного полів католицизму, а також католицьких інституцій та соціальних суб'єктів, адже приблизно 25% від загальносвітової кількості католиків живуть у Європі, і більше 1/3 населення Європи є

католиками. Тому, очевидно, що проблематика дослідження католицизму в етнорелігійному ракурсі є актуальною для українського соціополя у контексті сучасних духовно-соціальних, етнорелігійних та політичних трансформацій, особливо враховуючи той факт, що територіальним сусідом України є Польща – одна із найбільших католицьких країн Європи, відносно етнотомогенна та монорелігійно-католицька держава (додамо також, що польська етнічність, на нашу думку, може вважатись католицькою етнічністю та одним із асоціативних маркерів католицизму як явища у сучасному соціопросторі). І, разом із цим, питання етнорелігійної акультурації представниками української етнічності іноетнічних та інорелігійних конструктів та концептодоктрин навряд чи не викликатиме інтерес у конструентів ефективних моделей налагодження міжрелігійного, міжкультурного, міжетнічного та міжнаціонального діалогів, особливо у контексті екуменізму. Тому дослідження сигніфікативного (символо-знакового) поля католицизму в етнорелігійному ракурсі вважаємо досить актуальним.

Отже, актуальність обраної теми статті впливає із *проблеми*, що склалася в даному напрямку досліджень, а саме: протиріччя між наявністю множини джерел, присвячених теоретичним засадам католицизму та малою представленістю цілісних теоретичних праць метатеоретичного рівня, присвячених дослідженню етнічних маркерів у сигніфікативній системі католицизму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематики дослідження даної статті стосуються катехизм Католицької Церкви, концептуально-теоретичні праці таких дослідників як: Ф. Барт (етнічні кордони), В. Вайс (етнорелігійні маркери), Г. Геллей (етнорелігійна семантика), В. Євтух (етносоціологія, соціологія, етнологія, етноісторія), О. Картунов (етнополітологія), А. Колодний (релігієзнавство), Н. Луман (соціологія соціальних систем), С. Малєшевіч (соціологія етнічності), Е. Нюстрем (релігієзнавство), М. Пірен (соціологія релігії, етнопсихологія), Ю. Романенко (синергетика, соціологія соціальних систем, соціологія візуального символізму, візуальна аналітика), М. Сінгх (аналіз етнорелігійних символів та обрядів), Л. Филипович (етнологія релігії), А. Хіслоп (етнорелігійні маркери), К. Юнг (етносимволи) та інших, а також численні інформаційні ресурси, які пов'язані із етнорелігійною проблематикою, зокрема: www.religion.in.ua, www.risu.org.ua, www.credo-ua.org, www.catholicnews.org.ua, [24](http://www.catholic-</p></div><div data-bbox=)

info.at.ua, www.katolik.ru, www.catholic-media.org, www.ethnoencyclopedia.info тощо.

Метою статті є експлікація елементів структури сигніфікативного поля католицизму як системи маркерів у просторі взаємодії різних етнорелігійних соціоспільнот та символів-знакових систем.

Викладення основних результатів дослідження. Візуалізовані у просторі маркери-елементи католицького сигніфікативного поля складають конкретний набір (структуру, профіль), поле, систему, до складу якої, на нашу думку, входять різні культурні, релігійні, етнічні, соціальні тощо семіополі соціального простору, сигніфікативні (познакові) елементи та маркери яких можуть виявлятися у сигніфікативній системі (полі) католицизму.

Сьогодні католицизм (лат. catholicismus) – найпоширеніший із напрямів християнства (більше 1,2 мільярда вірних). У Катехизмі Католицької Церкви зафіксоване твердження про те, що вона послана до всіх народів; звертається до всіх людей; охоплює всі часи, адже слово «католицький» (грец. καθολικός) означає «загальний» у значенні «всеохопний» або «цілісний» [Катехизм]. Тому, очевидно, що репрезентанти католицизму намагаються комунікувати (вербально і невербально) зі всіма соціокультурними, етнічними, релігійними тощо спільнотами у світі.

Як відомо із наукових джерел, у процесі комунікації та взаємодії між тими чи іншими ідентичностями, смислосистемами тощо може відбуватися інформаційне взаємонаповнення структур взаємодіючих систем певними їх складовими елементами [Романенко, 2011]. Тому, у процесі міжрелігійно-соціоетнічної взаємодії католицької церкви із різними соціосуб'єктами та етнорелігійними групами у соціопросторі, як ми вважаємо, структура сигніфікативного поля католицизму опціонально може наповнюватися певними культурними, релігійними, етнічними, соціальними тощо елементами різних соціосистем та семіосистем, які інтерналізуються (інтеріоризуються) під час сигніфікативної (знаково-символьної, інформаційно-символічної) трансгресії смислоскладників та семіоконструктів структур останніх.

У контексті вищезазначених інтерсоціовекторних, мультисоціетальних, кроссрелігійних та поліетнічних інтеракційно-комунікативних інтенцієсхем католиків під сигніфікативним полем католицизму в етносоціології релігії

ми пропонуємо розуміти систему експлікованих (виявлених, візуалізованих) маркерів (елементів) католицизму у соціальному просторі.

В етносоціології релігії (як можливомайбутній науці, одними із завдань якої можуть бути пошук та виявлення (ідентифікація) етнічного в релігійному) ми пропонуємо структуру сигніфікативного поля (знакову (познакову) конструкцію) католицизму як експлікосистеми релігійних, культурних, етнічних, соціальних та інших маркерів, пов'язаних із простором функціонування та взаємодії людських індивідів, типологізувати, як мінімум, за наступними базовими сигніфікативними (символопознаковими) структурними підсистемами: 1) антропоморфна сигніфікативна підсистема, до якої належать людиноподібні символконструкції (ікони та скульптури Матері Божої, репрезентовані в мистецтві (живописі, скульптурі), пам'ятках культури та архітектурних ансамблях) та позначки частин (органів) тіла людини (наприклад, фалічні символи (обеліск, колона)), а також їх комбінації та сигнали; 2) зооморфна сигніфікативна підсистема, до якої входять тваринноподібні позначкоконструкції та знаки окремих їх органів (символ лева з крилами), а також символи продуктів їх життєдіяльності (молоко, мед); 3) вегетоморфна сигніфікативна підсистема, до якої належать рослиноподібні сигніфікоелементи (фльор-де-лі) та продукти харчування; 4) геоморфна сигніфікативна підсистема (вогне, водо, метало, каміне, мінералоподібні сигніфікоконструкції, явища природи як символи); 5) геометрична сигніфікативна підсистема (наприклад, хрестоподібні, трикутноподібні, колоподібні, овалоподібні, пірамідоподібні, конусоподібні конструктоелементи); 6) астральна сигніфікативна підсистема (сонцеподібні (солярні), місяцеподібні, зорепоподібні символи); 7) колористична сигніфікопідсистема (кольори, які найчастіше виявляються у католицькому етнорелігійному просторі); 8) топосоінсталяційна сигніфікопідсистема (місцезнаходження тих чи інших об'єктів (предметів, конструкцій) у просторі); 9) предметно-інструментативна сигніфікативна підсистема (знаряддя, одяг (наприклад, митра (головний убір), ряса тощо), аксесуари (атрибути) (вервиця) та іншоподібні предмети); 10) архітектурна екстер'єрно-інтер'єрна сигніфікативна підсистема (різновиди храмових конструкцій, жертвенники, капища); 11) абстрактна сигніфікативна підсистема (тлумачення етнорелігійними та соціальними суб'єктами і спільнотами таких понять як істина, правда, брехня, рівність, дух тощо)

12) акціональна (діяльнісна) сигніфікативна підсистема, до якої належать різні людські соціальні, етнічні та релігійні заняття, дії, обряди, ритуали, музика (кроплення водою, євхаристія) тощо.

На нашу думку, до системи маркерів сигніфікативного поля католицизму входять різні системи культурних, релігійних, етнічних, соціальних тощо символів. Адже символи (сигніфікати, знаки), як відомо із наукових джерел [Романенко, 2011], можуть поєднувати у собі різні семіополя (знакореальності), тобто один і той же символ (атрибут) може бути складовою різних соціальних полів та сигніфікосистем (знакосистем), зокрема релігійного та етнічного полів соціопростору, які часто взаємоперетинаються у своїх взаємовпливах одне на одне і позначки (позначники-імманенти) яких експлікуються у культурному просторі функціонування соціальних суб'єктів та соціосистем.

Таким чином, як ми вважаємо, до системи сигнікативного поля католицизму входять різні етнокультурні коди та семіотичні мережі. Адже, за визначенням В. Євтуха, етнокультурні коди (від латин. *codex* – книга, збір законів) – це символи і системи значень культури чи субкультури, котрі властиві представникам тієї чи тієї етнічної спільноти; семіотична мережа – система символів та знаків (кодів), органічно пов'язаних між собою, передусім у зразках культури, ціннісних орієнтаціях індивідів, за допомогою яких можна відрізнити одну етнічну спільноту від іншої. Розуміння ж значення етнокультурних кодів та дослідження семіотичних мереж сприяє міжетнічній (міжкультурній) комунікації та взаємодії. І, навпаки, їх несприйняття чи нерозуміння стримує взаємодію й веде до ізоляції одних етнічних спільнот від інших [Євтух, 2012]. Тому за певних ситуативних умов (інтеграція; переговори для вирішення релігійних, етнічних, політичних конфліктів; активізація міжкультурного діалогу у рамках екуменічних інтенцій репрезентантів католицизму), на нашу думку, може виникати науковий інтерес до вивчення наявності чи відсутності різних етнічних та релігійних архемаркерів у сигніфікативних системах (репрезентативних візуалізаціях чи кодах) сучаснофункціонуючих етносів та релігійних систем з метою рефлексії над опціональною акультурацією одних сигніфікоконструктів іншими у процесі міжрелігійної, інтеретнічної та транскультурної взаємодії.

З вищенаведеного логічно випливає, що сигніфікативне поле католицизму включає в себе релігійні, етнічні та інші соціальні та просторові

маркери, і під ним ми також пропонуємо розуміти систему маркерів релігійного, етнічного, культурного, соціального та інших просторових полів, пов'язаних із людською життєдіяльністю, у межах чи на перетині опредметнень та знакозон (символополів) яких ми можемо спостерігати «видимі» та означені символконструкти католицтва як концепції і сигніфікосистеми (системи конкретних виявлених символів та об'єктів).

На нашу думку, до системи маркерів сигніфікативного поля католицизму входять різні архетипи (смыслеобрази, давні праобрази) колективного безсвідомого етносоціальних спільнот як елементи конструкторсхем культурних, релігійних, етнічних та інших маркерів, які візуалізовані у соціопросторі та реалізуються у діяльнісних практиках соціальних суб'єктів і етнорелігійних спільнот. Як відомо із соціопсихоаналітичних наукових джерел, архетипи присутні у духовності та ментальності конкретної етнічності і можуть виражатись явно чи ситуативно, можуть протягом довгого часу перебувати у колективному безсвідомому етнічності, а потім знову виявляти у життєдіяльності і поведінці, матеріальних і духовних (релігійних) сферах функціонування етносоціальних суб'єктів та впливати на інтенції останніх у соціальному просторі. Таким чином, архетипи як давні смислеформи теж можуть, як ми вважаємо, бути маркерами етнічності, якщо вони візуалізуються чи закодовані у соціальних практиках етнорелігійних суб'єктів.

Наприклад, архетип Великої Матері – загальна назва образу, взята із колективного культурного досвіду [Романенко, 2011]. Символічним вираженням цього психічного феномену є зображення Великої Богині, представлене у міфах та мистецьких творах таких етнічностей та етнорелігійних спільнот як індійська, китайська, японська, єгипетська, вавилонська, українська, російська, грецька, польська, італійська, французька тощо. Богині-Матері у культурах цих етнічностей називаються по-різному: Інанна (Шумер), Іштар (Вавилон), Астарта (Месопотамія, фінікійська імперія), Кадеш (Месопотамія, Ханаан), Калі (Індія), Ізіда (Єгипет), Артеміда (Діана), Афродіта (Венера), Афінa (Мінерва), Селена, Деметра (Цецера) (Греція, Рим), Фрігг (Скандинавія), Фрея (германські етноси), Дану, Брігітта (Кельти), Амаатерасу (Японія), Нюй Ва (Китай), Матка Боска (Польща), Мокош (Мати), Лада (слов'янські етноси), Діва Марія, Цариця Неба, Богиня Неба (Україна, Росія) [Полная, 2007; Людство, 2005], проте, як ми вважаємо, всі ці назви – експліканти (виявники, позначки)

одного і того ж етносоціосуб'єктного діяльнісного архетипу поклоніння жінці-матері – Великій Богині-Матері, небесній цариці. На нашу думку, в католицизмі архетип Великої Матері експлікується у соціодіяльнісних практиках поклоніння Марії як Божій Матері, що є очевидним у процесі контент-аналітичних наукових інтенцій стосовно кількісних репрезентацій Божої Матері у візуально-текстуальних та символі-діяльнісних матрицях католицького сигніфікативного поля.

Між іншим, аналізуючи культурний досвід українців, можна помітити маркери переваги жіночого начала над чоловічим, культу Богоматері над поклонінням Христу Богочоловіку, матріархальності над патріархальністю, які експлікуються у поведінці (соціодіяльності) репрезентантів-етнофорів українського суспільства, їх ментальності, а також в українських архітектурі та мистецтві тощо [Романенко, 2011; Крячко, 2012]. Таким чином, вищезазначені архетипічні особливості соціопрофілю української етнічності, як ми вважаємо, можуть сприяти деякій адаптивності католицьких концептодоктрин та символів в українському етнорелігійному соціопросторі.

Проте, у даному контексті варто також зазначити, що у Святому Писанні (Біблії) ніде немає Божих заповідей, вказівок, рекомендацій тощо поклонятись матері Ісуса Христа (Божій Матері), а натомість у Євангелії від Матфея (4 глава, 10 вірш) написано: «Господу Богу твоєму поклоняйся і Йому Єдиному служи» [Біблія, 2009, с. 1084]. Тому, у контексті експлікації системи етнічних маркерів католицизму твердження протестантизму стосовно того, що поклоніння Божій Матері (яке присутнє у вченні Католицької та Православної церков) суперечить написаному у Біблії, на нашу думку, може входити до базопідставової системи теоретичного умовиводу про те, що поклоніння Марії є етнічним (етнодіяльнісним) маркером католицизму.

Взагалі, як написано у Катехизмі Католицької церкви, Біблія засуджує політеїзм. Вона вимагає від людини не вірити в інших богів, лише в Бога, не шанувати інших божеств, крім Єдиного. Ідолопоклонство відкидає, що Бог – єдиний Господь. Святе Письмо постійно нагадує про необхідність відкидати «ідолів – золото й срібло, діло рук людських. Мають уста, і не говорять, очі мають, але не бачать»... Ідолопоклонство стосується не лише фальшивих культів поганства (язичництва). Воно полягає в обожненні того, що не є Богом. Ідолопоклонство з'являється завжди, коли людина вшановує і прославляє створіння замість Бога, чи то йдеться про богів, демонів

(наприклад, сатанізм), чи про владу, задоволення, раси, предків, державу, гроші тощо. «Не можете Богові служити – і мамоні (багатству)», – каже Ісус Христос (Біблія, Євангеліє від Матфея, 6 глава, 24 вірш). Багато мучеників віддало життя за те, щоб не поклонятися «Звірові» (Біблія, Одкровення (Апокаліпсис) від Іоана, 13-14 глави), відмовляючись навіть симулювати такий культ [Катехизм, 2002, с. 490].

Також, як відомо, 2-га заповідь Закону Божого, даного Богом через Мойсея і зафіксованого на сторінках Біблії у книзі «Вихід» починається так: «Не роби собі кумира і ніякого зображення того, що на небі вгорі, і що на землі внизу, і що у воді нижче землі; не поклоняйся їм і не служи їм, бо Я Господь, Бог твій, Бог ревнитель...» [Біблія, 2009, с. 78]. Тобто, Божий наказ означав заборону будь-якого зображення Бога, зробленого рукою людини (в православ'ї, до речі ікона часто називається «образом», наприклад, в Богоявленському соборі в Москві є Ікона «Розп'яття і Страсті Господні, із зображенням 142 образів Богородиці»). Второзаконня далі пояснює: «А що ви не бачили ніякої постаті в той день, коли з полум'я промовляв до вас Господь на Хориві, то вважайте добре, щоб ви не зледащіли та не взялися виробляти собі тесаного боввана, подобу якоїсь постаті...» [Катехизм, 2002, с. 494].

Проте, Сьомий Вселенський Собор у Нікеї (787 р.) підтвердив – всупереч іконоборцям – почитання ікон: ікони Христа, а також ікони Матері Божої, ангелів та всіх святих. І тому, як відомо, враховуючи наступні та інші подібні твердження, які експлікується у катехизмі Католицької церкви: 1) «...почитання ікон не суперечить Біблейській Заповіді, яка забороняє ідолопоклонство, бо шана, віддана образіві, стосується Того, Хто на ньому зображений, і хто вшановує образ, вшановує в ньому зображену особу»; 2) «шана, яка віддається святим зображенням, є «благоговійним пошануванням», а не поклонінням, адорацією, які належить віддавати тільки Богові єдиному» [Катехизм, 2002, с. 494] – католицькі практики пошанування та поклоніння Марії як Матері Божій (її зображенням, скульптурам тощо) часто є чинниками суперечностей між різними християнськими деномінаціями у контексті відповідності їх тексту Біблії як книги, на якій базуються доктрини християнства. А це, відповідно, утруднює в етносоціології релігії експлікацію візуалізованих та закодованих у соціопросторі етнічних, релігійних, культурних, соціальних та інших маркерів католицького сигніфікативного простору у зв'язку із різними

тлумаченнями тексту Біблії, які виявляються у вченнях різних церков та доктринальних базоконцепціях різних релігій. Тобто, припущення про те, що пошановування Матері Божої Марії є етнічним маркером, який запозичений католицькою церквою від певної етнічності (етнічностей) чи етнорелігійної спільноти (спільнот), є теоретичним і потребує концептуалізаційних уточнень. Тому, звичайно, експлікація взаємодії різних релігій (і католицизму зокрема) з різними етнічностями повинна корелювати із перманентними ґрунтовними науковими дослідженнями та вивченням першоджерел.

Розглядаючи сигніфікативні системи (і католицьку зокрема) в етнорелігійному ракурсі, на нашу думку, доцільно припустити, що вони опціонально можуть інформаційно взаємонаповнюватись у процесі міжкультурної, міжрелігійної та міжетнічної взаємодії у різних етнорелігійних та соціальних просторах різними культурними, релігійними, етнічними, соціальними тощо елементами-маркерами тих чи інших культур, ідентичностей, релігій, етнічностей, соціальних суб'єктів (індивідів), об'єктів, спільнот, систем. Часто етнічність може виступати маркером релігії і навпаки, релігія може виступати маркером етнічності, як, наприклад, такий взаємоасоціативний зв'язок: єврейська етнічність ↔ іудаїзм (хоча, на сьогодні існує така відносно нова християнська етнорелігійна спільнота як «месіанські євреї», члени якої (на відміну від ортодоксальних євреїв прихильників іудаїзму як релігії) вірять в Ісуса Христа, сповідують Його і визнають той факт, що Ісус (євр. Ієшуа, слово яке означає «Іегова спасає») Христос (євр. Машіах, тобто Помазанний, слово, яке відповідає грец. слову Христос) – це Месія, Спаситель). Адже у дохристиянську епоху більшість релігій були репрезентантами конкретних етнічностей і навпаки, більшість етносів (чи груп етносів) сповідували власну, притаманну тільки їм релігію і релігія інших етнічних груп сприймалась ними як чужа. Сьогодні ж, етнічна прив'язка як коррелянт із певною релігією і, навпаки, релігійна прив'язка як асоціант із певною етнічністю значно послабились, адже кількість етнорелігій набагато зменшилась (хоча виникають і нові форми релігії), а такі інтегративні світові релігії як християнство (і католицизм зокрема) та мусульманство поєднують у собі представників різних етносів (етнічностей), які сповідували раніше аутопритаманні їм етнічні релігії, хоча залишились, звичайно окремі етнорелігійні спільноти, як, наприклад, єврейська та індійська, які часто асоціюються між людьми із конкретною релігією

(іудаїзм, індуїзм). Враховуючи вищезазначене, можливість (опціональність) існування етнічних маркерів у сигнікативному полі сучасних світових релігій (і католицизму зокрема), на нашу думку, є вірогідною.

Відповідно, католицизм як гілка християнства інтегрує в собі представників різних етнічностей (етнічних груп). Тобто католиками є різні етнофори. Також, як відомо, християнська і, зокрема, католицька церкви, у ході свого історичного розвитку взаємодіяли з багатьма етносами (народами). І сьогодні, як зазначено у катехизмі Католицької Церкви, католицизм живиться різними формами народної (етнічної) побожності, які вкоренилися у різних культурах. Більше того, Католицька церква сприяє розвиткові вищезазначених форм, через які система католицького сигніфікативного поля, як ми вважаємо, може наповнюватись новими елементами. Таким чином, релігійне чуття католиків експлікується у різних формах побожності, які оточують сакраментальне життя Церкви, наприклад: пошановування Божої Матері Марії, вшанування мощей, відвідування святинь, прощі, процесії, Хресна дорога, релігійні танці, молитва на вервиці, медалики тощо [Катехизм, 2002, с. 401-402].

З вищезазначеного логічно вибудовується твердження про те, що певні елементи структури католицької сигніфікативної системи можуть, на нашу думку, бути репрезентантами конкретних культур, релігій, етнічностей, соціоспільнот тощо, котрі свого часу вплинули на формування католицького сигніфікативного поля та трансгресували останньому аутопританні їм культурні, релігійні, етнічні, соціальні тощо складові-ідентифіканти, маркери яких візуалізовані у соціопросторі етнорелігійної взаємодії, і тому їх можна ідентифіковувати та досліджувати, опираючись на археологічні, мультимедійно-текстуальні, інформаційні, наукові тощо ресурси.

Зосереджуючись на етнорелігійному ракурсі дослідження сигніфікативного поля католицизму нагадаємо, що за визначенням В. Євтуха, етнічне (від грецьк. *ethnos* – народ) – специфічні елементи матеріальної та духовної культури людських спільнот, які виконують функції об'єднання та розмежування етносів; такими елементами (носіями етнічного) є мова, культура (передовсім, звичаї, обряди, народне мистецтво, архітектура), психіка. Етнічність (від грецьк. *ethnos* – народ, плем'я) – термін, який відтворює якісні характеристики людини або групи людей, пов'язані з їх етнічним походженням і які виявляються у побуті, культурі, поведінці, й в цілому, у ментальності, підтверджуючи це походження та

вирізняючи їх з-поміж інших. Термін може вживатися також для означення етнічної спільноти, мовної й культурної самобутності групи людей [Євтух, 2012]. Тому, як ми вважаємо, деякі етнічні та релігійні елементи (символи, позначки, сигніфікати (від лат. *significātus* – знак, сигнал; лат. *significo* – подаю знак, сигналізую; лат. *signum* – відмітка, признак і *facio* – робити) [Lingvo] (понятійні змісти мовного знаку; позначення)) певних соціоспільнот можна віднести до системи етнічних маркерів католицького сигніфікативного поля. Тобто, на нашу думку, у католицькій сигніфікативній (ому) системі (полі) присутні етнічні маркери різних соціальних суб'єктів (етнорелігійних груп та соціальних спільнот). Звичайно, це питання та проблематика є дискурсивними та потребують подальших ґрунтовних досліджень та уточнень.

Опираючись на визначення В. Євтуха, можна констатувати, що етнічний маркер (від нім. *markieren* – відмічати, ставити знак) – ознака, риса, атрибут, позначка (позначник), котра характерна для особи чи то спільноти, пов'язана з їх походженням, що виокремлює особу або спільноту в етнічних мережах. Етнічними маркерами можуть бути мова, елементи культури, звичаї, релігійні особливості тощо [Євтух, 2012, с. 203]. При взаємодії представників різних етнічностей та релігій (етнічних та релігійних груп), як відомо, може відбуватись взаємообмін різними ідеями, етнічною та релігійною символікою, атрибутикою, обрядами, об'єктами поклоніння тощо. Тобто конкретні релігії можуть містити різні етнічні та релігійні елементи тих чи інших соціальних спільнот (груп, соціальних суб'єктів), які експлікуються у сигнікативному (символьно-знаковому) полі та обрядах цієї релігії.

Отже, етнічний маркер – це ідентифікант (сигніфікант, експлікант, позначка) соціального суб'єкта (індивіда, групи), який пов'язаний із конкретною ідентичністю та походженням, а також виокремлює останнього від інших етнічностей у соціальному просторі. Це ідентифікабельна (яка пізнається, піддається упізнанню) культурна властивість, яка експлікує (виявляє) приналежність об'єкта пізнання до конкретної етнічності чи кількох етнічностей. Для кращого розуміння значення терміну «етнічний маркер» наведемо кілька синонімів маркерів етнічності, які зустрічаються у науковій літературі: визначники етнічності, етнічні ознаки, етнічні індикатори, етнічні ідентифіканти, етнічні репрезентанти, етнічні коди,

етнічні детермінанти, етнічні атрибути; ознака, риса, властивість, характеристика, мітка (на поверхні візуалізації), складова етнічності тощо.

Характеризуючи конструкцію сигніфікативного поля католицизму у ракурсі вищеексплікованої теоретичної структурної сигніфікативної концептосхеми-системи різних сигніфікативних підсистем маркерів католицизму спробуємо для прикладу (праксисоїмплементатії соціодіагностичного інструментарію у контексті етносоціології релігії) охарактеризувати такий складовий експлікоконструкт-предмет і опціонально-етнічний та релігійний маркер католицької сигніфікосхеми як вервиця, який належить, в рамках наших теоретичних розробок, до предметно-інструментативної сигніфікативної підсистеми маркерів.

Молитва на вервиці (чотках) як форма побожності у католицизмі, де культ Пресвятої Діви Марії частково експлікується в богородичній молитві, зокрема і на вервиці [Катехизм, 2002, с. 241-242], на нашу думку, у людини, яка злегка обізнана із особливостями етнорелігійного, культурного та соціального просторів Сходу, може викликати певні асоціації із буддистськими монахами та медитацією, одним із сигніфікативних атрибутів яких часто виступає вервиця. Буддизм як релігію, як відомо, часто пов'язують із китайською, японською та індійською етнічностями у соціальному просторі. Тобто буддизм – це один із маркерів даних етнічностей, адже релігія може виступати етнічним маркером. З цього випливає твердження, що вервиця (чотки) – це і релігійний і етнічний маркер. Таким чином, можна припустити, на нашу думку, що у сигніфікативній системі католицизму присутні певні етнічні елементи-маркери китайської, японської та індійської етнічностей. Дане твердження, звичайно, потребує подальших уточнень та теоретичної кристалізації. Проте у даній статті ми зупинимося на вищенаведеному фактоприкладі, а інші експлікації сигніфікативних співпадінь та приклади теоретизування стосовно різних маркерів візуалізованої релігійної, етнічної, культурної, соціальної тощо атрибутики (символів та інших сигніфікоконструктів) буддистів та інших етнорелігійних і соціальних спільнот (тобто культурних, релігійних, етнічних, соціальних тощо маркерів останніх) з сигнікативним полем католицизму ми плануємо зреалізовувати у подальших наукових дослідженнях.

Насамкінець додамо, що (за власними спостереженнями) дедалі частіше у наукових та інформаційних джерелах можна спостерігати виявлення інтенцій науковців та вільних дослідників стосовно вивчення релігійних,

етнічних, культурних та інших систем, до яких належить той чи той об'єктивований у соціопросторі символонструкт-маркер (знакозразок). Адже сьогодні, коли існують мультиетнічні та інтеррелігійні спільноти, у час етноглобалізаційних та екуменічних інтенцій, а також пов'язаних із цим активностей соціальних суб'єктів, вчених все більше починає цікавити феномен етнічності у ракурсі дослідження існуючих глобалізаційних відцентрових антитенценцій етнічних спільнот, пов'язаних із прокламацією їх етнорелігійних цінностей.

Враховуючи вищезазначене, дедуктивно-індуктивні контент-аналітичні дослідження сигніфікативного поля католицизму пропонуємо також зреалізовувати у рамках інструментативно-методологічного апарату етносоціології релігії як опціональної соціологічної науки. Тобто контент-аналіз (як соціодіагностична та соціоевалюаційна технологія) символічних та сигніфікативних аспектів взаємодії різних етнічностей з різними релігіями в етнорелігійному просторі може реалізовуватись (у ракурсі праксисоімплементатії теоретичних інструментативних конструктів) як один із базових методів етносоціології релігії як можливомайбутньої науки про етнорелігійну взаємодію.

Отже, у **висновку** зазначимо, що сигніфікативне поле католицизму як експлікосистему етнічних, релігійних, культурних, соціальних та інших маркерів, які пов'язані із соціальним простором пропонуємо типологізувати, як мінімум, за 12 базовими сигніфікативними підсистемами, складові елементи яких візуалізовані чи закодовані у соціальному та етнорелігійному просторах функціонування соціальних суб'єктів та систем. Таким чином, в етносоціології релігії корелятивні ознаки (ознаки взаємопов'язаності та взаємозалежності) взаємодії католицького символонпростору (особливо його складових елементів) з іншими релігійними та етнічними сигніфікосистемами, а також їх символонструктантами (сигніфікоконструктами) пропонуємо досліджувати за допомогою зконструйованої теоретичної структурної концептосистеми елементів 12 сигніфікативних підсистем, що входять до неї. Звичайно, подана системомодель структури етнічних маркерів католицизму є неповною, дискутабельною та не до кінця кристалізованою, і тому, на нашу думку, її потрібно доповнювати у процесі здійснення подальших наукових досліджень.

Під сигнікативним полем ми пропонуємо розуміти систему (набір) конкретних маркерів-познак, символів, які експлікуються чи закодовані у соціальному просторі і можуть виступати асоціантами тих чи інших створінь (людей, тварин), духовних сутностей, божеств, природних елементів, об'єктів поклоніння, будівель, предметів, ідей, явищ, ідентичностей, міфологем тощо. Структура цих маркерів диференціюється в залежності від кількості символно-знакових систем, які входять до складу сигніфікативного поля.

Етнічні маркери можуть бути одиничними або становити певний набір чи навіть систему, і етнічність – це сигніфікативна система, яке експлікується (виявляється) у власних етнічних аутопойетичних (самоприналежних) маркерах. Сама релігія може бути маркером етнічності, а тому релігійні вірування і їх атрибутика (об'єкти, предмети вшановування, одяг, тотеми (ідоли), обряди та інші релігійні символи) можуть виступати етнічними маркерами певної релігії.

У сигніфікативній (символо-знаковій) системі католицизму можна припустити наявність деяких етнічних маркерів (маркерів певних народів, народностей (етній, національностей), етнічних та етнорелігійних груп минулого та сучасності). Тому у рамках реалізації завдань етносоціології релігії як опціональної науки, інструментарій якої може бути зосереджений на виявленні та експлікації системи маркерів взаємодії різних релігій з різними етнічностями у соціологічному ракурсі, зазначено деякі етнічності та релігії, етнічні та релігійні соціогрупи (етнорелігійні спільноти), маркери (зокрема і етнічні маркери) яких візуалізовані чи закодовані у соціальному просторі і опціонально (можливо) корелюють (взаємопов'язані, співвідносяться) із сигніфікативним полем (системою маркерів) католицизму, опираючись у концептовиводах на прописану теоретичну конструкцію базових елементів структури сигніфікативної системи (поля) католицизму в етнорелігійному аспекті.

Д ж е р е л а:

Библейский справочник Геллея [Пер. с англ. Рыбакова О. А.]. – Санкт-Петербург : «Библия для всех», 2012.

Біблія. Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату [Переклад Патріарха Філарета (Денисенка М.А)]. – Київ : Видавництво «Преса України», 2009.

Євтух В.Б. Етнічність: енциклопедичний довідник; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. – Київ : Фенікс, 2012.

Катехизм Католицької Церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.catechismus.org.ua/>

Катехизм Католицької Церкви. Синод Української Греко-Католицької Церкви. – Львів : ВВП «Місіонер», 2002.

Крячко В.І. Соціодіагностичний ракурс української ментальності: монографія. – Київ : Вид-во ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2012.

Людство і віра: Всесвітня історія народів і релігій: Енцикл.-довід. вид.: [У 4 т.] / Авт.-уклад. Г. Щокін. – Київ : МАУП, 2002. – Т. II. – 2005.

Нюстрем Ерик. Біблейський словарь [Пер. со шведского под ред. И. С. Свенсона]. – Санкт-Петербург : «Библия для всех», 2011.

Полная энциклопедия символов / сост. В.М. Рошаль. – Москва : АСТ; Санкт-Петербург : Сова, 2007.

Романенко Ю.В., Скідін Л.О. Механізми символічної інтеракції в комунікаціях, політиці, мистецтві: візуально-аналітичний та соціосимволічний аспекти. – Київ : «Видавництво ДУІКТ», 2011.

Святе Письмо Старого і Нового Завіту. – Видавництво Отців Василян «Місіонер», 2007.

Aspinall Peter J. The Future of Ethnicity Classifications // Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol. 35, No. 9, 2009.

Campbell William S. Religion, identity and ethnicity: the contribution of Paul the Apostle // Journal of Beliefs & Values, Vol. 29, No. 2, 2008.

Chong Kelly H. What It Means To Be Christian: The Role Of Religion In The Construction Of Ethnic Identity And Boundary Among Second-Generation Korean Americans // Sociology of Religion, Vol. 59:3, 1998.

Deal William E. Discourses of Religious Space [Електронний ресурс], 2003. – Режим доступу: http://www.cwru.edu/artsci/rln/deal/aar2003/discourse-space.htm?nw_view=1396818226&.

Lingvo Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk>

Maleševic Siniša. The Sociology of Ethnicity. – London : SAGE Publications, 2004.

Marti Gerardo. Fluid Ethnicity and Ethnic Transcendence in Multiracial Churches // Journal for the Scientific Study of Religion, No. 47 (1), 2008.

Safran William. Language, Ethnicity and Religion: a Complex and Persistent Linkage // Nations and Nationalism, No. 14 (1), 2008.

V. Kryachko. Explication of the Elements of Significant Field of Catholicism in the Social Space: Ethnoreligious Aspect.

The paper deals with an attempt to explicate the optional elements of the significant field of Catholicism in the social space in the ethnoreligious aspect. A part of the contemporary scientific and information resources that are linked with the symbolic marked systems of Catholicism, various ethnicities and religions are analyzed, as well as the specific examples of the optional associative links between the catholic significant system and ethnic markers of some ethnosocial communities and religious systems are given.

Keywords: *ethnic, ethnicity, sign, Catholicism, marker, denotation, religion, significant field, symbol, system, social space.*

УДК 316.4.057

Н. Ф. Зорба

**СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ЄВРОМАЙДАН У РОЗРІЗІ
ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Феномен Євромайдану становить собою найбільш яскравий об'єкт поточного соціологічного, політологічного та культурологічного вивчення українських реалій кінця 2013 – початку 2014 року. Зрозуміло, що напрямів, шляхів та методів вивчення може бути чимало. Ми зосередилися на ролі соціальних мереж у формуванні настроїв громадської думки, комунікативного інструменту протестних акцій та мобілізаційного засобу для залучення масової підтримки. Формат дослідження – експертне опитування опініонз-лідерів українських соціальних мереж.

Ключові слова: *Євромайдан, соціальні мережі, аудиторія соціальних мереж, роль соціальних мереж у формуванні настроїв громадської думки, мобілізаційний засіб для залучення масової підтримки, лідери думок українських соціальних мереж, Facebook.*

Постановка проблеми. Євромайдан – це революція, яка виросла з соціальних мереж Інтернету. На даний момент вважається, що Євромайдан був поштовхом для подій, що відбуваються на Сході України і репетицією інформаційної пропаганди, що захлеснула країни СНД. Феномен Євромайдану становить собою найбільш яскравий об'єкт соціологічного,